

Історія становлення та розвитку теріологічних досліджень Поділля

Любов Шевчик, Михайло Дребет

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна); Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, (Кам'янець-Подільський, Україна);
e-mail: shevchyklubov45@gmail.com; orcid: 0000-0003-0755-2193*

SHEVCHUK, L., M. DREBET. The history of the formation and development of theriological research in Podillia. — The history of the formation and development of Theriological research in Podillia is analysed, with a focus on the Podolian Upland, the Holohory-Kremenets Hills, and the Podilski Tovtry. A considerable proportion of the research has been concentrated in the Kamianets Dnister River Region. The main centres of research and the formation of scientific schools are Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, and Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, as well as the natural history museums associated with these institutions. A distinctive feature of the region is the large number of protected areas, which has contributed to extensive faunistic and monitoring studies. For a long period, research activity has been concentrated in the Medobory Nature Reserve and «Northern Podillia», «Dnister Canyon», «Podilski Tovtry» and «Karmeliukove Podillia» national nature parks. Information and bibliographic sources on faunistic studies, the examination of zoological collections, studies of the mammalian fauna as a whole, and research on rare and game species are summarised. The final section provides an analysis of the scientific activities of the leading mammal researchers who have worked in the region over the past 50 years.

Вступ

Поділля належить до регіонів України з багатим біорізноманіттям, що зумовило його важливе місце у розвитку вітчизняних теріологічних досліджень.

Історія вивчення теріофауни Поділля охоплює понад півтора століття та відображає загальні тенденції розвитку теріології в Україні — від перших фауністичних описів і накопичення колекційного матеріалу до комплексних екологічних досліджень, моніторингу популяцій, вивчення просторової структури угруповань ссавців і впровадження природоохоронних підходів.

Основоположну роль у теріологічних дослідженнях Поділля відіграли наукові постаті, праці яких є базовими у вивченні регіону [Belke 1853; Храневич 1925; Підоплічка 1937]. Особливу роль у формуванні сучасних уявлень про теріофауну регіону відіграли наукові установи, установи природо-заповідного фонду та заклади вищої освіти, діяльність котрих сприяла розвитку дослі-

джень, підготовці фахівців і розширенню міжнародної співпраці. Попри значний обсяг опублікованих праць, відомості про розвиток теріологічних досліджень Поділля розпорошені у численних публікаціях різних періодів.

Метою цього дослідження є узагальнення історії становлення і розвитку теріологічних досліджень на Поділлі, висвітлення основних етапів формування регіональних наукових шкіл, аналіз внеску провідних дослідників і установ у вивчення теріофауни, а також визначення ролі Поділля у розвитку української теріології та природоохоронної діяльності.

Особливості Поділля як об'єкта теріологічних досліджень

За сучасним адміністративно-територіальним устроєм Поділля охоплює Тернопільську (Західне Поділля), Хмельницьку (Центральне Поділля) та Вінницьку (Східне Поділля) області¹. Історико-географічний регіон площею 60,9 тис. км², займає переважно територію Подільської височини.

Поєднання різноманітних природних умов регіону зумовило формування багатой теріофауни, завдяки чому Поділля є одним із важливих регіонів України для дослідження різноманіття фауни. Теріологічні дослідження здійснюються кількома науковими осередками, діяльність яких охоплює різні частини регіону та реалізується у тісній співпраці з природоохоронними установами.

(1) Кам'янець-Подільський науковий центр (КПНУ ім. І. Огієнка, НПП «Подільські Товтри», контакт-центр щодо реабілітації кажанів) є одним із провідних осередків дослідження рукокрилих, дрібних ссавців і мисливської теріофауни Центрального Поділля.

(2) Тернопільський науковий центр (ТНПУ ім. В. Гнатюка у співпраці з ПЗ «Медобори», НПП «Кременецькі гори» та НПП «Дністровський каньйон») спеціалізується на фауністичних, екологічних і природоохоронних дослідженнях макро- та мікромамалій Західного Поділля.

(3) Вінницький науковий центр (ВДПУ ім. М. Коцюбинського, ВНАУ, Вінницька академія безперервної освіти, НПП «Кармелюкове Поділля» та ін.) зосереджує увагу на созологічних дослідженнях, моніторингу популяцій ссавців і вивченні біорізноманіття Східного Поділля.

Основні етапи розвитку теріологічних досліджень

Відомості про ссавців Поділля трапляються вже у писемних джерелах XIII–XVII ст., однак систематичні теріологічні дослідження регіону розпочалися лише в середині XIX ст. Подальший розвиток теріології Поділля можна умовно поділити на кілька етапів, які відображають еволюцію дослідницьких підходів — від описової фауністики до сучасних комплексних екологічних і созологічних досліджень.

¹ Тут не розглядаються матеріали щодо досліджень ссавців Хотинської височини та Придністровської частини Чернівецької обл.

Перші повідомлення про фауну регіону знаходимо у літописних зведеннях та у щоденниках мандрівників, серед котрих Ульріх фон Вердум (1670–1672) [Горенко 2014]. А також фундаментальних працях — «Основи природознавства» (1772) і «Систематика тваринного світу» Еркслебена Йогана Хрістіана, котрий поряд із відомими вказує низку нових таксонів, зокрема — сліпака подільського *Spalax zemni* [Загороднюк & Харчук 2026].

У середині XIX ст. було закладено основи систематичного вивчення теріофауни Поділля. К. Ф. Кесслер узагальнив відомості про ссавців Правобережної України [Кесслер 1851], Г. Бельке здійснив комплексне дослідження природи Кам'янця-Подільського та його околиць, а М. Ломницький за результатами експедицій 1870 і 1877 років доповнив фауністичні списки Західного Поділля та уточнив поширення окремих видів [Загороднюк & Харчук 2026].

Дослідження ссавців Поділля у першій третині XX ст. здійснювалися переважно зоогеографами та природознавцями широкого профілю, для яких вивчення теріофауни не було основним напрямом роботи. Відомості про ссавців накопичувалися як складова комплексних фауністичних і зоогеографічних досліджень (зокрема, у Р. Кунтца і М. Носкевича [Kuntze & Noskiewicz 1938]).

Після перерви, пов'язаної з Другою світовою війною, дослідження фауни активізувалися у другій половині XX ст. На цьому етапі поряд із традиційними фауністичними роботами розпочалося вивчення екології ссавців, структури їхніх популяцій та господарського значення. Одним з найвагоміших внесків у розвиток тогочасної української теріології є науковий доробок К. А. Татарінова (1958–1970) [Шевчик *et al.* 2022]. Його дослідження охоплюють сучасних і викопних ссавців, питання історії формування фауни, екології, зоогеографії, охорони природи та антропогенного впливу [Татарінов 1967, 1993].

Таким чином чітко простежується історичний поділ теріологічних досліджень Поділля на три етапи: XIII–XVII ст. — формування перших фауністичних відомостей; середина XIX ст. — перехід до систематичних досліджень і розвитку природно-заповідної справи; кінець XIX і початок XX ст. — екологічні, популяційні та природоохоронні дослідження, моніторинг.

Наукові осередки та провідні дослідники теріофауни Поділля

Важливим етапом розвитку теріологічних досліджень Центрального Поділля стало створення кафедри біології та географії (згодом — кафедри біології, географії і екології) Кам'янець-Подільського державного університету. Під керівництвом М. Матвєєва, активізувалися дослідження видового складу, екології та поширення тваринного світу регіону. Нині цю роботу продовжує створений при КПНУ «Центр дослідження природи Поділля».

Теріологічні дослідження Центру охоплювали кілька взаємопов'язаних напрямків. Упродовж 2001–2016 рр. опубліковано щонайменше сім наукових праць присвячених фауні кажанів Поділля, переважно їх зимовим скупченням і особливостям зимівлі [Тищенко *et al.* 2005; Дребет *et al.* 2010; Матвєєв *et al.*

2010]. Окремим напрямом стали спеціалізовані дослідження екології ссавців. Цикл праць був присвячений вивченню вивірки звичайної (*Sciurus vulgaris*) на Поділлі, особливостям її гніздобудування та біотопного розподілу, включаючи й природоохоронні об'єкти НПП «Подільські Товтри» [Матвеев & Бучацька 2020; Матвеев & Дребет 2022]. Подібні дослідження виконано і щодо бобра європейського (*Castor fiber*) на р. Смотрич [Матвеев & Яцишина 2022].

Важливим напрямом діяльності Центру є вивчення історії теріологічних досліджень Поділля та природоохоронної цінності окремих територій регіону, чому особливу увагу приділяв Матвеев М.Д. Не менш вагомим є його внесок у формування подільської теріологічної школи. Під його керівництвом сформувалося покоління молодих дослідників. Важливою складовою теріологічних досліджень є багаторічні стаціонарні дослідження, що проводилися на базі біологічних станцій і природоохоронних територій Хмельницької області. Саме вони забезпечили накопичення наукових матеріалів щодо складу, просторового поширення та екологічних особливостей теріофауни регіону, стали основою для моніторингових досліджень, оцінки змін фауни в умовах антропогенного впливу та підготовки молодих теріологів [Дребет 2017, 2019].

Значний науковий доробок стосується узагальнення відомостей як щодо теріофауни Поділля, так і окремих його природних комплексів. Підготовлено підсумкові огляди фауни Кам'янець-Подільського [Матвеев & Тищенко 2004], досліджено фауну хребетних природоохоронних територій Хмельницької області. Прикладом комплексних природоохоронних досліджень є аналіз біотичного різноманіття урочища «Сатанівська дача» — об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО [Любінська *et al.* 2023], а також участь у підготовці колективної монографії «Раритети тваринного світу Поділля» [Мудрак *et al.* 2018].

Важливим напрямом розвитку досліджень і накопичення зоологічних знань на Поділлі є формування та збереження музейних колекцій. Музей природи Поділля розпочав діяльність у 2024 р. при Кам'янець-Подільському національному університеті (рис. 1). Його створення стало важливим етапом розвитку музейної справи регіону, забезпечуючи збереження зоологічної спадщини та створюючи підґрунтя для подальших досліджень.

Одним із прикладних напрямів досліджень у першій чверті XXI ст. стала діяльність Кам'янець-Подільського контакт-центру щодо кажанів, який поєднав консультативну, реабілітаційну і моніторингову діяльність [Дребет 2018]. Ця робота забезпечила накопичення даних щодо видового складу, поширення і сезонної динаміки кажанів урболандшафтів Поділля, сприяла виявленню нових місцезнаходжень рідкісних видів. Отримані результати засвідчили ефективність центру як інструменту моніторингу хіроптерофауни регіону.

Важливими напрямками досліджень стали аналіз дрібних ссавців за матеріалами пелеток совоподібних [Дребет 2011], акустичний моніторинг кажанів і вивчення їх зимових скупчень у підземних сховищах, оцінка стану популяцій

рідкісних видів. Це створило основу для організації регіонального моніторингу та заходів зі збереження біорізноманіття Поділля.

Окремим напрямом розвитку досліджень і практичної охорони ссавців на Поділлі стало формування інфраструктури для реабілітації та утримання диких тварин «Парк хижаків Арден» в с. Сатанів (рис. 2). Особливістю центру є утримання тварин у наближених до природних умовах та можливість їх спостереження. Станом на 01.06.2025 в ньому утримувалися 111 ссавців.

В межах регіону здійснено дослідження екології вовчкових (Gliridae) (науковий доробок Г. Зайцевої), включаючи особливості популяційної структури, просторової екології, розмноження та вдосконалення методів його моніторингу із застосуванням штучних гніздівель [Зайцева 2008 *a–b*].

Значну увагу приділено біотопному розподілу та видовому різноманіттю лісових мікромамалій [Зайцева 2005]. Сукупність цих досліджень становить вагомому основу для оцінки стану популяцій дендрофільних гризунів, організації довгострокового моніторингу теріофауни Поділля популяризації знань про вовчків в Україні [Зайцева-Ациферова & Дребет 2016].

Рис. 1. Експозиції музею природи Поділля (Кам'янець-Подільський національний університет).

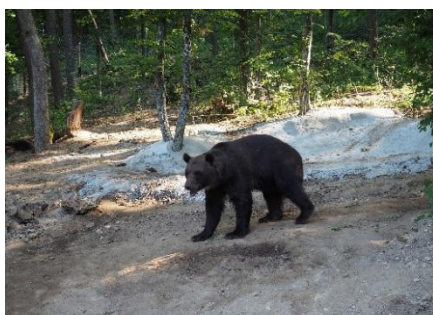

Рис. 2. Реабілітаційний центр «Парк хижаків Арден» (с. Сатанів).

Вивчення мікромамалій, зокрема мишоподібних Західного Поділля, тісно пов'язане з діяльністю дослідників Тернопільського державного педагогічного інституту (нині університет). Однією з перших узагальнюючих праць, присвячених видовому складу цієї групи ссавців у регіоні, стали публікація [Pyliavsky *et al.* 1994], а також Л. Шевчик «Видовий склад мишовидих гризунів (...) Тернопілля», у якій для цієї території наведено сім видів родини Muridae та три види Arvicolidae [Шевчик 1998].

Важливим етапом узагальнення відомостей про фауну регіону стало видання довідника «Фауна хребетних Тернопільської області» [Талпош & Пилявський 1998], яке й сьогодні залишається одним із найавторитетніших і найбільш цитованих джерел щодо хребетних тварин Поділля [Загороднюк 2016]. Істотне значення для уточнення попереднього видового складу дрібних ссавців має також праця І. Загороднюка «Польовий визначник дрібних ссавців України», у якій узагальнено відомості про поширення видів на території України, зокрема й Тернопільської області [Загороднюк 2002].

Дослідники Тернопільського університету сформуливали сучасні уявлення про видовий склад і поширення мишоподібних регіону, тоді як подальші роботи спрямовані на вивчення їхньої екології, біотопного розподілу та популяційної динаміки, зокрема в межах природно-заповідного фонду [Капельюх *et al.* 2018, 2019; Добривода 2022а, Добривода 2022б; & Капельюх 2022].

Значну увагу науковці приділяють багаторічним спостереженням за зимуючими угрупованнями кажанів [Капельюх 2018; Вікирчак 2018] вивченню сучасного поширення *Castor fiber*, *Cricetus cricetus*, *Felis silvestris*, *Mus spicilegus* та інших видів, а також формуванню відкритих баз даних щодо поширення раритетної теріофауни [Дребет & Капельюх 2019; Вікирчак 2014, 2020а, 2020б, Шевчик & Лечаченко 2020]. Підготовлено узагальнення щодо складу сучасної теріофауни лівобережжя Каньйонного Придністер'я [Вікирчак 2023].

Сучасні дослідження мишоподібних Тернопілля уточнюють видовий склад, особливості поширення та екологічні характеристики, зокрема й щодо родини Muridae [Шевчик *et al.* 2023]. Аналіз мисливської теріофауни Поділля на прикладі Чортківського лісгоспу засвідчує особливості формування угруповань мисливських видів ссавців регіону [Shevchyk *et al.* 2026]. Дослідження поширення і мінливості мишей групи *Sylviaemus microps-uralensis* уточнює особливості їх поширення на Поділлі [Zagorodniuk 2020].

Праці співробітників природоохоронних установ мають не лише фауністичне, а й прикладне значення. Вони становлять основу моніторингу біорізноманіття, забезпечують наукове обґрунтування заходів зі збереження рідкісних видів і є важливим джерелом інформації для ведення «Літописів природи» та планування заходів з охорони теріофауни Поділля.

Подальший розвиток досліджень знайшов відображення в узагальнюючій статті І. Загороднюка та А. Пірхала «Ссавці Поділля: таксономія та зміни

складу фауни за останнє століття» [Загороднюк & Пірхал 2013]. Автори здійснили оцінку змін фауни за двома складовими, фактичними та внаслідок зміни поглядів на таксономічний склад фауни.

Одними з провідних напрямів наукової діяльності університетів Вінницької області (ВДПУ та ВНАУ) стали созологічні дослідження тваринного світу в умовах антропогенно трансформованих ландшафтів [Мудрак *et al.* 2018]. Значна увага приділялася оцінкам стану популяцій диких тварин, вивченню їхньої динаміки, використанню окремих видів як індикаторів стану довкілля. Моніторинг демографічних показників популяцій дозволив оцінювати вплив природних і антропогенних чинників на функціонування екосистем та обґрунтовувати заходи зі збереження біорізноманіття [Нейко *et al.* 2022].

Важливим напрямом досліджень стало також вивчення біологічного різноманіття в умовах деградації природних оселищ, їх фрагментації, надмірної експлуатації природних ресурсів і прямого антропогенного впливу на фауну. У межах цих досліджень уперше для Вінницької обл. проведено комплексну інвентаризацію хребетних тварин та укладено регіональний кадастр їх видового складу, що стало важливою основою для подальших фауністичних, теріологічних і природоохоронних досліджень Поділля [Матвійчук *et al.* 2015].

Вагомий внесок у розвиток сучасних теріологічних досліджень Східного Поділля зробили наукові співробітники Національного природного парку «Кармелюкове Поділля». Упродовж тривалого періоду ними здійснюється систематичний моніторинг теріофауни, що охоплює аналіз видового складу, оцінку динаміки популяцій та змін у структурі угруповань ссавців. Узагальнення матеріалів майже столітнього періоду спостережень (1925–2025 рр.) дозволило встановити сучасний видовий склад ссавців, виявити втрату окремих степових видів, появу адвентивних представників та підтвердити відносну стабільність лісового комплексу теріофауни. Отримані результати мають важливе значення для моніторингу біорізноманіття, оцінки трансформації фауни та планування природоохоронних заходів у регіоні [Наконечний *et al.* 2025].

Загалом сучасний етап теріологічних досліджень Поділля — демонструє інтеграцію класичних польових досліджень із сучасними методами моніторингу та активною природоохоронною діяльністю.

Теріологічні школи як майданчик розвитку регіональної теріології

Важливу роль в активізації теріологічних досліджень на Поділлі відіграли Теріологічні школи (ТШ), які стали платформою для координації наукових досліджень, розвитку співпраці між фахівцями, налагодження мережі дистанційного моніторингу, обміну науковою інформацією та формування природоохоронних ініціатив, зокрема щодо охорони кажанів і великих хижих ссавців.

Із 26 проведених Теріологічних шкіл три (1999, 2006, 2015 років) були організовані на території Поділля, що засвідчує вагоме місце регіону у розвитку української теріології. Деталі щодо них такі.

VI Теріологічна школа (1999). Першою Теріологічною школою, проведеною на Поділлі, стала теріошкола, що відбулася 28 вересня – 2 жовтня 1999 р. на біостанції Тернопільського педуніверситету в ботанічному заказнику «Голлицький». Її тема — «Макротеріофауна, її сучасний стан та перспективи збереження» — відображала актуальні питання оцінки стану популяцій великих ссавців та розроблення підходів до їх охорони. Школа об'єднала 55 учасників із майже 30 наукових, природоохоронних та освітніх установ України, ставши важливою платформою для консолідації теріологічної спільноти. До організаційного комітету входили Б. Пилявський, Л. Шевчик та О. Барабаш. Підсумки роботи узагальнено у відповідному звіті [Загороднюк & Тищенко 2000].

XIII Теріологічна школа (2006). Важливою подією стала XIII Теріологічна школа, проведена 9–13 жовтня 2006 р. у Кам'янці-Подільському. Її тема — «Раритетна теріофауна: статус, поширення, охорона» — відобразила зміщення акцентів української теріології від переважно інвентаризаційних досліджень до проблем збереження біорізноманіття. Школа об'єднала близько 60 фахівців із майже 30 наукових, природоохоронних та освітніх установ. Основну увагу було приділено сучасному стану популяцій рідкісних видів ссавців, питанням їх охорони на природно-заповідних територіях, веденню регіональних червоних списків, моніторингу теріофауни та формуванню кадастрів ссавців. До організаційного комітету входили М. Матвеев, М. Дребет і А. Ліщук, а підсумки роботи узагальнила А. Зайцева [2008]. Важливим результатом школи стало привернення уваги наукової спільноти до природоохоронної цінності національного природного парку «Подільські Товтри» та необхідності поглиблення теріологічних досліджень у межах цього регіону.

XXII Теріологічна школа (2015). Знаковою подією стала XXII Теріошкола, проведена 5–9 жовтня 2015 р. в НПП «Подільські Товтри» (Хмельницька обл.), у межах водно-болотного угіддя «Бакотська затока» (рис. 3). Її тема — «Здобування тварин на заповідних територіях» — була присвячена проблемам управління популяціями ссавців у природоохоронних територіях та пошуку підходів до регулювання їх чисельності.

Рис. 3. Учасники XXII Теріологічної школи (2015) в НПП «Подільські Товтри».

У роботі школи взяли участь 29 зоологів із 19 наукових і природоохоронних установ. До організаційного комітету входили М. Матвеев, М. Тарасенко та М. Дребет. Підсумки роботи висвітлено у звітах [Мерзлікін 2016; Дребет & Матвеев 2018]. У ході фахових дискусій особливу увагу приділено проблемі надмірної чисельності окремих видів ссавців (надто псових) у межах заповідного фонду за умов відсутності мисливського регулювання. Серед практичних рекомендацій наголошено на необхідності впровадження моніторингу популяцій, зокрема використання обліку виводкових нір як одного з найефективніших методів оцінювання чисельності лисиці в умовах Поділля.

Поділля не просто тричі приймало Теріошколи, а й стало майданчиком, на якому відображалися ключові етапи розвитку української теріології — від інвентаризації фауни через охорону рідкісних видів до управління популяціями ссавців на природоохоронних територіях.

Стисло про персоналії

Для повної картини історію досліджень теріофауни Поділля варто починати із середини ХІХ ст., коли з'явились праці Г. Бельке та К. Кесслера (всі згадки імен в цьому розділі — за абеткою). Водночас одним із ранніх досліджень поширення ховрахів на Поділлі була праця О. Чебановського (1851), нещодавно перевидана товариством [Чебановський 2025]. Наприкінці ХІХ та у першій половині ХХ ст. вагомий внесок у пізнання ссавців регіону зробили Р. Кунтце, М. Ломницький, М. Носкевич, І. Підоплічко, В. Храчевич; у другій половині ХХ ст. — Б. Пилявський і К. Татаринов.

Дослідники сучасної доби почали свої дослідження з кінця ХХ і початку ХХІ ст. Серед них — О. Вікирчак, Г. Зайцева, І. Добривода, М. Дребет, Я. Капелюха, М. Матвеев, О. Матвійчук, А. Пірхал, Л. Шевчик (звісно, імен значно більше); з приїжджих — О. Годлевська, І. Загороднюк, В. Тищенко та ін.

Водночас важливим був і внесок фахівців, для яких теріологія не була основною спеціалізацією, — зоологів широкого профілю, орнітологів, екологів, музейників, колекторів і таксидермістів. Як приклад варто згадати В. Новака або І. Скільського та Н. Смірнова. Окреме місце належить підготовці нових поколінь дослідників, зокрема діяльності О. Мудрака та О. Матвійчука.

Література

- Вікирчак, О. 2014. Знахідки kota лісового *Felis silvestris* Schreber, 1777 (Carnivora, Felidae), на Тернопільщині (Україна). *Праці Теріологічної Школи*, **12**: 108–110. [CrossRef](#)
- Вікирчак, О. 2018. Результати обліків троглофільних видів рукокрилих Середнього Придністер'я (Україна) у 1984–2000 рр. *Theriology Ukrainica*, **16**: 17–24. [CrossRef](#)
- Вікирчак, О. 2020. Курганцева миша (*Mus spicilegus*) на Західному Поділлі: експансія на лівобережжі Дністра. *Theriology Ukrainica*, **20**: 73–78. [CrossRef](#)
- Вікирчак, О. 2020. Нові дані про експансію бобра європейського (*Castor fiber*) на лівобережжі Середнього Дністра. *Novitates Theriologicae*, **11**: 140–144. [CrossRef](#)

- Вікірчак, О. 2023. Сучасна теріофауна лівобережжя Каньйонного Придністер'я. *Theriologia Ukrainica*, **26**: 3–28. [CrossRef](#)
- Горенко, О. М. 2014. Вердум (Werdum) фон, Ульріх. В кн.: Варварцев, М. М. (ред.). *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. 5. Біографічна частина : А-М. Київ: Інститут історії України НАН України, 59–60.
- Добривода, І., Я. Капелюх. 2022. Ссавці природного заповідника «Медобори», занесені до Червоної книги України. *Поширення раритетних видів біоти України*. Київ, 165–171.
- Добривода, І. 2022. Популяційна динаміка та розподіл за біотопами хом'яка (*Cricetus cricetus*) в Медоборах (Поділля). *Theriologia Ukrainica*, **24**: 142–150. [CrossRef](#)
- Дребет, М., М. Матвєєв, М. Тарасенко. 2010. Результати обліку кажанів Національного природного парку «Подільські Товтри», на зимівлі 2008 року. *Праці Теріологічної Школи*, **10**: 47–52. [CrossRef](#)
- Дребет, М. В. 2011. Живлення сови вухатої (*Asio otus* L.) на Північному Поділлі. *Наукові записки Державного природничого музею*, **27**: 127–132.
- Дребет, М. 2015. Остеологічна колекція мікротеріофауни в Національному природному парку «Подільські Товтри». В кн.: Загороднюк, І. (ред.). *Природничі музеї: роль в освіті та науці. Частина 2 (Матеріали IV Міжнар. наук. конф.)*. ННПМ НАН України. Київ, 50–52.
- Дребет, М. 2017. Дослідження мікротеріофауни шляхом аналізу пелеток хижих птахів: алгоритм пошуку й аналізу. *Novitates Theriologicae*, **10**: 10–17. [CrossRef](#)
- Дребет, М. 2018. Моніторинг хіроптерофауни урболандшафтів Поділля (Україна) за результатами роботи контакт-центру з рукокрилих. *Theriologia Ukrainica*, **16**: 145–148. [CrossRef](#)
- Дребет, М., І. Матвєєв. 2018. Звіт про роботу XXII Теріологічної школи «Здобування тварин на заповідних територіях». *Theriologia Ukrainica*, **16**: 194–197. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І., В. Тищенко. 2000. VI Теріологічна школа-семинар «Макротеріофауна, її сучасний стан та перспективи збереження». *Вестник зоології*, **34** (4–5): 133–134. [URL](#)
- Загороднюк, І. В. 2002. *Польовий визначник дрібних ссавців України*. Національний науково-природничий музей НАН України, Київ, 1–60. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Випуск 5). ISBN 966-02-2642-X. <http://goo.gl/hDSRtV>
- Загороднюк, І., А. Пірхал. 2013. Ссавці Поділля: таксономія та зміни складу фауни за останнє століття. *Наукові записки Державного природознавчого музею*, **29**: 189–202. [URL](#)
- Загороднюк, І. 2016. Дослідник фауни України Богдан Пилявський (1931–2010). *Праці Теріологічної Школи*, **14**: 158–165. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І., С. Харчук. 2026. Видатні мандрівники і професура XVII–XIX століть та їхній внесок у розвиток знань про теріофауну України. *Novitates Theriologicae*, **18**: 11–25. [CrossRef](#)
- Зайцева, Г. 2005. Миші роду *Sylvaemus* у лісах Кам'янецького Придністров'я (Хмельницька область). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **17**: 144–146.
- Зайцева, Г. 2008. XIII Міжнародна теріологічна школа-семинар «Раритетна теріофауна». *Праці Теріологічної Школи*, **9**: 288–291. <https://bit.ly/2Ek0gEH>
- Зайцева, Г. 2008. Розмноження вовчка горішкового (*Muscardinus avellanarius*) в умовах Кам'янецького Придністров'я. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **48**: 97–102.
- Зайцева, Г. Ю. 2008. Моніторинг популяції вовчка ліщинового (*Muscardinus avellanarius* L.): річна й сезонна динаміка гніздобудування на території Кам'янецького Придністров'я. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія Біологія*, **12**: 71–75.
- Зайцева-Ациферова, Г., М. Дребет. 2016. Популяризація знань про вовчків в Україні: здобутки і перспективи. *Праці Теріологічної Школи*, **14**: 166–177. [CrossRef](#)
- Капелюх, Я. І. 2018. Результати досліджень кажанів у природному заповіднику «Медобори». *Theriologia Ukrainica*, **16**: 95–98. [CrossRef](#)
- Капелюх, Я. І., Н. Й. Семенович, І. П. Добривода, М. І. Мурська. 2018. Динаміка видового складу та чисельність мишоподібних гризунів (*Rodentia*) у природному заповіднику «Медобори». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Біологія*, **2** (73): 23–133.

- Капелюх, Я. І., О. Б. Ходинь, А. І. Капустинський, І. П. Добривода. 2019. Раритетні види фауни природного заповідника «Медобори». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія Біологія*, Вип. 3 (77): 18–31. [CrossRef](#)
- Кесслер, К. Ф. 1851. Животные млекопитающія. *Труды Коммисіи для описанія губерній Кіевского учебнаго округа*. Київ, 1–88. (Серія: Естественная исторія губерній Кіевск. учебн. округа; Том 1: Зоологія).
- Любінська, Л., М. Матвєєв, М. Дребет, О. Оптасюк, М. Рагуліна. 2023. Біотичне різноманіття урочища «Сатанівська дача» — об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Україна). *Geo&Bio*, **23**: 107–130. [CrossRef](#)
- Матвєєв, М. Д., А. С. Яцишина. 2022. Просторовий розподіл і характеристика поселень бобра європейського *Castor fiber* в умовах антропогенного середовища (на прикладі м. Кам'янець-Подільського). *Подільські читання. Охорона довкілля ..., природнича освіта*. Кам'янець-Подільський, 74–75.
- Матвєєв, М. Д., В. М. Тищенко. 2004. Ссавці. В кн.: *Біорізноманіття Кам'янець-Подільського*. Ліга-Прес, Львів, 171–175.
- Матвєєв, М. Д., М. В. Дребет, [et al.]. 2010. Зимова фауна кажанів Chiroptera Гуменецької штольні (НПП «Подільські Товтри»). *Подільський природничий вісник*, **1**: 124–149.
- Матвєєв, М. Д., О. С. Бучацька. 2020. Особливості гніздобудування вивірки лісової (*Sciurus vulgaris*) в умовах Кам'янець-Подільського. *Theriology Ukrainica*, **20**: 139–149. [CrossRef](#)
- Матвєєв, М., М. Дребет. 2022. Вивірка лісова (*Sciurus vulgaris*) у природних та антропогенних біотопах Національного парку «Подільські Товтри». *Theriology Ukrainica*, **24**: 120–130. [CrossRef](#)
- Матвійчук, О. А., А. Б. Пірхал, В. Ю. Ремінний. 2015. *Кадастр наземних тетрапод Вінницької області*. ТОВ «Нілан-ЛТД», Вінниця, 1–436.
- Мерзлікін, І. Р. 2016. XXII Теріологічна школа-семинар (2015 р.) «Здобування тварин на заповідних територіях». *Природничі науки*, **13**: 132–135. <https://bit.ly/2rYUzbz>
- Мудрак, О. В., О. А. Матвійчук, М. Д. Матвєєв, [et al.]. 2018. *Раритети тваринного світу Поділля: стан, загрози, збереження*. За ред. О. В. Мудрака. ТОВ «Нілан-ЛТД», Вінниця, 1–564. [URL](#)
- Наконечний, І., О. Мудрак, О. Романчук, [et al.]. 2025. Наземна теріофауна національного природного парку «Кармелюкове Поділля»: видовий склад і динаміка. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*, **1**: 24–36.
- Нейко, І. С., Г. В. Мудрак, О. В. Нейко, [et al.]. 2022. *Лісові генетичні ресурси у контексті збереження біорізноманіття Вінниччини*. Твори, Вінниця, 1–500.
- Пилявський, Б. Р., Л. О. Шевчик. 1994. Особливості живлення мишей роду *Sylviaemus* на Західному Поділлі. *Наукові праці Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія Біологія, хімія, педагогіка*, **1**: 121–123.
- Підоплічка, І. Г. 1937. Підсумки дослідження погадок за 1924–1935 рр. *Збірник праць зоологічного музею*, **19**: 101–170.
- Талпош, В. С., Б. Р. Пилявський. 1998. *Фауна хребетних Тернопільської області: Довідник*. Навчальна книга–Богдан, Тернопіль, 1–80.
- Татаринів, К. А. 1967. Дополнительные сведения о рукокрылых Украины. *Вестник зоологии*, № 6: 68–72.
- Татаринів, К. А. 1993. Влияние населения эпохи палеолита на териофауну Среднего Приднестровья. *Вестник зоологии*, № 4: 68–74.
- Тищенко, В., М. Матвєєв, Ю. Бовтунова. 2005. До фауни кажанів (Chiroptera) Хмельниччини. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **17**: 173–183.
- Храневич, В. П. 1925. Ссавці Поділля. Огляд систематичний. Віндерждрук ім. Леніна, Вінниця, 1–32.
- Чекановський, А. 2025. Поширення ховрахів на Поділлі та прилеглих районах Київщини й Одещини станом на середину XIX ст. *Novitates Theriologicae*, **17**: 70–73. [CrossRef](#)

- Шевчик, Л. О. 1998. Видовий склад мишовидних гризунів (Muroidea, Mammalia) Тернопілля (Україна). *Вестник зоологии*, **32** (5-6): 127–132.
- Шевчик, Л. О., С. В. Лещаченко. 2020. Хом'як звичайний (*Cricetus cricetus*) на Поділлі: опис нового поселення та зустрічі меланістичної форми. *Novitates Theriologicae*, **11**: 105–110. [CrossRef](#)
- Шевчик, Л. О., Н. Я. Кравець, Г. М. Голіней, [et al.]. 2022 Кременецький період творчості відомого вченого та педагога – Костянтина Адріановича Татарінова. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія Біологія*, **82** (3): 66–71.
- Шевчик, Л., І. Грод, Г. Голіней, Н. Кравець. 2023. Гризуни родини мишеві (Muridae) Тернопілля (Україна): видовий склад, поширення та екологія. *Theriologia Ukrainica*, **26**: 43–53. [CrossRef](#)
- Belke G. 1853. Quelques mots sur le climat et la faune de Kamienietz-Podolski. *Bulletin de la Société impériale des naturalistes de Moscou*, **26** (2): 410–437.
- Drebet, M., Y. Kapelukh. 2019. New data on distribution of the wildcat (*Felis silvestris* Schreber, 1777) in Podillia, Ukraine. *Theriologia Ukrainica*, **18**: 128–132. [CrossRef](#)
- Kuntze, R., Noskiewicz, J. 1938. Zarys zoogeografii polskiego Podola. *Prace Naukowe. Wyd-wo Towarzystwa Naukowego we Lwowie*, **2** (4): 1–538.
- Shevchuk, L., I. Grod, N. Kravets. 2026. Game mammals of Podillia: regional trends and local characteristics (a case study of the Chortkiv Forestry). *Theriologia Ukrainica*, **31**: 42–53. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2020. Distribution and variation of wood mice of the *Sylvemus microps* & *uralensis* group in Eastern Europe: fragmentation and clines. *Theriologia Ukrainica*, **20**: 91–104. [CrossRef](#)

Резюме

ШЕВЧИК, Л., М. ДРЕБЕТ. Історія становлення та розвитку теріологічних досліджень Поділля. — Проведено аналіз історії становлення та розвитку теріології на території Поділля у межах Подільської височини, Гологірсько-Кременецького горбогір'я та Подільських Товтр. Значна частина досліджень приурочені до Кам'янецького Придністер'я. Центрами проведення досліджень та формування наукових шкіл виступають Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка та Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, а також природничі музеї при них. Визначальною рисою регіону є наявність великої кількості установ природно-заповідного фонду, що зумовлює активність фауністичних і моніторингових досліджень. Дослідницька активність упродовж тривалого часу концентрувалася в природному заповіднику «Медобори», національних парках «Північне Поділля», «Дністровський каньйон», «Подільські Товтри», «Кармелюкове Поділля». Узагальнено інформацію та бібліографію досліджень, що стосуються фауністики, опрацювання колекцій та вивчення фауни в цілому, а також рідкісних і мисливських видів. Заключний розділ присвячено аналізу наукової діяльності провідних дослідників ссавців в регіоні останніх 50 років.